

به نام خداوند جان و خرد

کاربرد زبان در تربیت
دکتر فاطمه گل عابدی

مقاله آگاهی واج شناختی چیست؟
(مهدی دستجردی کاظمی، زهرا سلیمانی)

مقدمه

در این مقاله به شیوه های بهبود مهارت خواندن و نوشتن پرداخته شده است. مقاله سعی دارد به مخاطب بیاموزد که به چه صورت می توان به دانش آموز کمک کرد تا سطح مهارت های خود را دریابد و به بهبود آن کمک کند.

۱. آگاهی زبان شناختی: آگاهی بر ساختمان زبان و شناخت سطوح مختلف آن است.

سطوح زبان: واجی، صرفی، نحوی، معنایی

سطح ویژه نوشتار: املائی یا خط شناسی

آگاهی زبان شناختی درباره یک زبان، آموختن آن را برای فرد آسان می کند.

۲. آگاهی واج شناختی:

تعریف اول: آگاهی بر ساختمان واجی، آوایی و هجایی کلمات.

تعریف دوم: حساسیت به صداهاى زبان

آگاهی واج شناختی به فرد در خوانش بهتر متون کمک می کند؛ چرا که تناسب بین واژه های گفته شده و نوشته شده را به سادگی درک خواهد کرد.

۱-۲. سطوح آگاهی واج شناختی

هر واژه ممکن است حداقل به سه شکل به صداهای سازنده اش تقطیع شود؛
پس حداقل سه نوع آگاهی واج شناختی وجود دارد:

هجا، واج، واحدهای درون هجایی

هجا: اولین و ساده ترین واحد تقطیع واژه است.

مادر: ما + دَر / بابا: با + با / برادر: بَ + را + دَر

واج: کوچک ترین واحد آوایی که می تواند تمایز معنایی ایجاد کند.

این سطح از آگاهی واج شناختی، از دیگر سطوح اهمیت بیشتری دارد.

سال: س + ا + ل / بال: ب + ا + ل / دَرَد: د + - + ر + د

واحدهای درون هجایی: این سطح که از واج بزرگ تر و از هجا کوچک

تر است، درون هجایی نام می گیرد. (ویژه زبان انگلیسی، می توان به تکواژهای

متجانس و قافیه شبیه دانست.)

۲-۲. رشد آگاهی واج شناختی

آگاهی واج شناختی با توانایی خواندن و نوشتن ارتباط دوطرفه دارد. برخی بر این باورند که آگاهی واج شناختی، پیش نیاز خواندن و نوشتن می باشد.

آگاهی واج شناختی به صورت های مختلف به دست می آید و به مرور از شکل پنهانی و ذهنی به سطح آکار می آید. ↓

سطوح بازخورد

شنیداری / لب خوانی

تولیدی

خوانداری / نوشتاری

تقطیع هجایی

قافیه

ترکیب هجایی

سطوح تحلیل

تقطیع صدایی

دست کاری صدایی

تقطیع خوشه ای

سطوح آگاهی

پنهان

آشکار

۲-۳. آگاهی واج شناختی؛ پیش بینی کننده توانایی خواندن و نوشتن

برخی از مهارت های واج شناختی، مانند تقطیع هجایی و آگاهی از اشعار ساده و قافیه دار، جزء آگاهی هایی هستند که زودتر شکل می گیرند و در توانایی خواندن و نوشتن، قدرت پیش بینی کمتری دارند.

دیگر مهارت های واج شناختی، مانند تقطیع واجی و دست کاری واجی، دیرتر شکل می گیرند و از قدرت پیش بینی بالاتری نیز برخوردارند.

۲-۴. ارتباط میان آگاهی واج شناختی و نظام پردازشی زبان

رشد گفتار و خواندن و نوشتن بر اساس یک نظام زیربنایی پردازش گفتاری صورت می گیرد.

این نظام پردازشی بیان کننده راه های برون دادی / بیانی و درون دادی / ادراکی می باشد.

به این صورت که رشد هر یک از مهارت های گفته شده، بر مهارت دیگر تأثیر مستقیم می گذارد.

هم زمان با تکامل نظام پردازشی گفتار در جهت پیش برد ارتباط کلامی، آگاهی از صداها و ساختمان زبانی افزایش می یابد. این آگاهی به فرد کمک می کند تا بتواند بین گفتار و نوشتار تطابق ایجاد کند.

۲-۵. آگاهی واج شناختی و نارساخوانی

ویژگی های افراد نارساخوان:

۱. تشخیص شنیداری ضعیف در واژه ها

۲. عدم توانایی ترکیب صداها

۳. بسندگی شنیداری ضعیف

آموزش های مناسب برای بالابردن آگاهی واج شناختی
و بهبود نارساخوانی

آموزش طبقه بندی کلمات براساس صدای آغازین، میانی و پایانی، به همراه
بازنمایی حرف هر صدا

۲-۶. آموزش آگاهی واج شناختی و آموزش خواندن و نوشتن

آگاهی واج شناختی پیش بینی کننده موفقیت در مهارت خواندن و نوشتن است ولی رابطه علت و معلولی بین آن ها وجود ندارد؛ چرا که عوامل مختلف دیگری چون بهره هوشی و محرکات محیطی در یادگیری خواندن و نوشتن فرد تأثیری زیادی دارند.

اما این مسأله قابل اثبات است که آموزش آگاهی های واج شناختی و مهارت های خواندن در کنار هم، به بهبود مهارت خواندن و نوشتن فر، کمک شایانی می کند.

۲-۷. روش های آزمودن آگاهی واج شناختی

۱. بخش کردن واژه ها و تلفظ هر یک از اجزای بخش ها

۲. ترکیب واج ها و ساخت هجاها یا واژه های جدید

۳. پیدا کردن قافیه یا جناس برای یک واژه

۴. تشخیص آغاز و پایان واژه هایی که در اختیار فرد قرار داده می شود.

۵. کشف واژه هایی با آغاز یا پایانی که در نظر گرفته شده است.
(مانند بازی اسم- فایل)

۶. ابدال هجای آغازین؛ جابه جا کردن هجای آغازین واژه ها با یکدیگر و ساخت
یه واژه معنی دار دیگر (مثلاً: کار کرد و نیزار ← کار + زار = کارزار)